

Accountantsverslag

Gemeente Etten-Leur

Boekjaar 2023

Aan de gemeenteraad van de
gemeente Etten-Leur
Postbus 10100
4870 GA Etten-Leur

ONDERWERP:
Accountantsverslag 2023

KENMERK:
Definitief

Geachte leden van de gemeenteraad,

In overeenstemming met de opdracht tot de controle van de jaarrekening 2023 van gemeente Etten-Leur, zoals overeengekomen in onze opdrachtbevestiging 2023, bieden wij u hierbij het accountantsverslag aan.

Het accountantsverslag bevat bevindingen en conclusies die naar aanleiding van onze werkzaamheden naar voren zijn gekomen. De bevindingen in dit verslag zijn besproken met het college en een afvaardiging van de ambtelijke organisatie.

Wij machtigen u om onze goedkeurende controleverklaring d.d. 24 juni 2024 op te nemen in uw jaarrekening 2023.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd en zijn graag bereid de inhoud van deze rapportage nader toe te lichten.

Met vriendelijke groet,
Baker Tilly (Netherlands) N.V.

drs. B. (Barry) Smeenk RA
Verantwoordelijk accountant

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting

Opdracht, scope en uitkomsten

Belangrijkste bevindingen

Financiële positie

Bevindingen interne beheersing

Overige onderwerpen

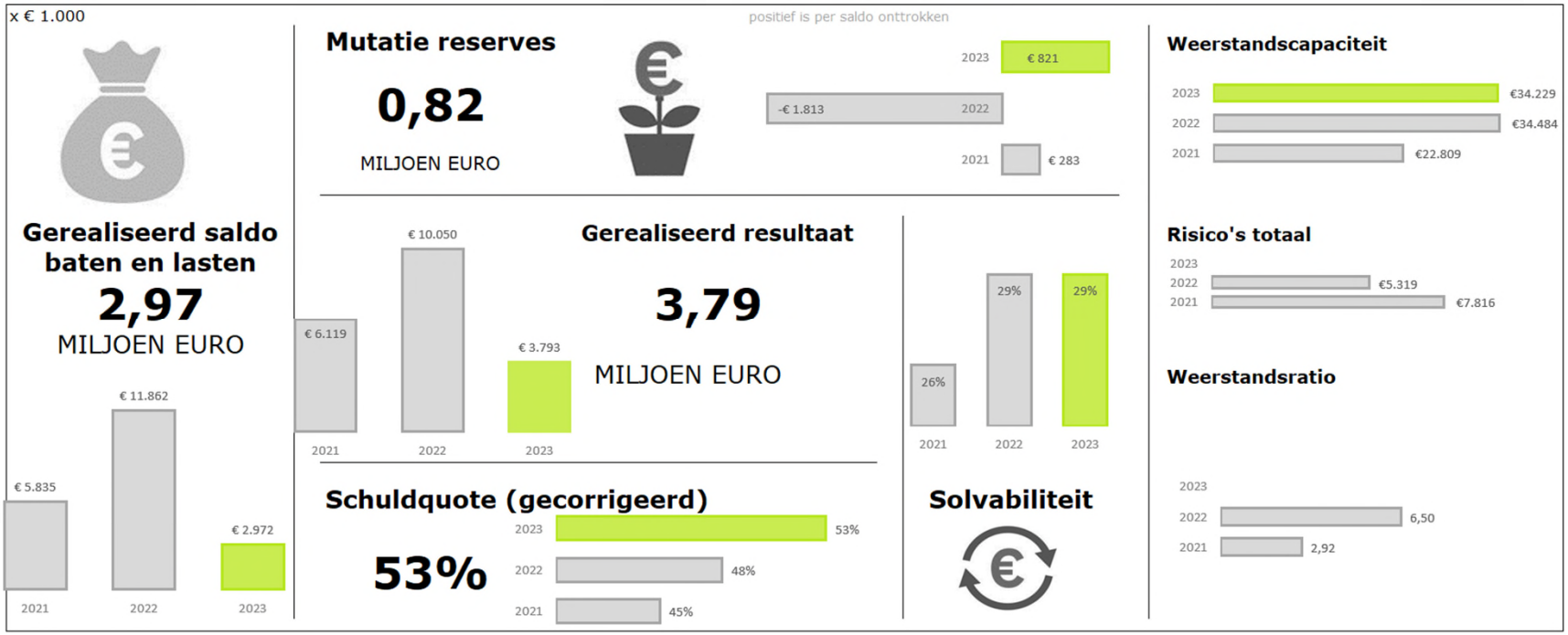

Bijlagen

Bestuurlijke samenvatting

Bestuurlijke samenvatting

Financiële kengetallen en signaleringwaarden

Cijfers gebaseerd op de jaarrekening 2023. Er wordt vanaf 2023 door de gemeente geen weerstandsratio meer toegelicht, omdat het college van mening is dat niet alle risico's financieel vertaald kunnen worden. Zie verder hoofdstuk 'financiële positie".

Bestuurlijke samenvatting

	Wij hebben bij de jaarrekening 2023 op 24 juni 2024 een goedkeurende verklaring verstrekt voor de getrouwheid van de jaarrekening.
	Het jaarverslag is cf. NV COS 720 verenigbaar met de jaarrekening en voldoet in materiële zin aan de laatste actuele voorschriften.
	Het Besluit Begroting en Verantwoording is in alle opzichten nageleefd in 2023. Gemeente Etten-Leur heeft er voor gekozen de rechtmatigheidsverantwoording in de jaarrekening en de toelichting hierop in de paragraaf bedrijfsvoering onderdeel te laten zijn van het jaarverslag, ondanks dat dit conform de BBV in formele zin nog niet verplicht is. Op deze wijze heeft de gemeente Etten-Leur invulling gegeven aan de aanbeveling van het Rijk om de verantwoording op te nemen, zoals de wetgever had beoogd. Op deze wijze wordt ook invulling gegeven aan de lokale afspraken tussen het college en de gemeenteraad, zoals opgenomen in de aangepaste verordeningen. Tevens kan de toezichthouder en het Rijk gebruik maken van de opgenomen verantwoording.
	Uit onze controle met betrekking tot ons getrouwheidsoordeel blijken geen ongecorrigeerde controleverschillen meer. De in overleg met de gemeente doorgevoerde correcties 2023 worden in dit verslag nader toegelicht.
	Wij hebben vastgesteld dat de bezoldigingen over 2023 in overeenstemming zijn met de Wet normering topinkomens (WNT) en dat de jaarrekening 2023 van de gemeente Etten-Leur voldoet aan de publicatieverplichtingen van de WNT.
	Wij hebben geen ongecorrigeerde controleverschillen (fouten en/of onzekerheden) in de verantwoorde informatie in de SiSa-bijlage geconstateerd. Wel zijn er diverse correcties naar aanleiding van onze controle doorgevoerd in de SiSa-bijlage.

Bestuurlijke samenvatting

	Het boekjaar 2023 sluit met een financieel resultaat van € 3,8 miljoen (voordelig). De totale vermogenspositie van de gemeente Etten-Leur bedraagt € 56,1 miljoen (2022: € 53,1 miljoen) met een solvabiliteitsratio van 29% (2022: 29%). De vermogenspositie in 2023 is verbeterd ten opzichte van voorgaande jaren. Het meerjarenperspectief is echter verslechterd. Wij verwijzen hiertoe naar pagina 10 (onderdeel “continuïteit”). Het college concludeert in de paragraaf weerstandvermogen en risicobeheersing dat de weerstandscapaciteit die beschikbaar is voldoende is om onverwachte tegenvallers op te vangen, maar constateert ook dat vanuit een meerjarenperspectief de financiële positie onder druk komt te staan. Er wordt vanaf 2023 geen weerstandsratio meer toegelicht (zie hoofdstuk ‘financiële positie’).
	Dit boekjaar is het eerste jaar waarop de gemeente Etten-Leur conform afspraken tussen college en Raad dient te rapporteren in het kader van de rechtmatigheidsverantwoording. Wij constateren dat de gemeente Etten-Leur deze verantwoording heeft opgenomen in de jaarrekening en de bevindingen op het gebied van de rechtmatigheid toereikend heeft toegelicht in de paragraaf bedrijfsvoering. Wij constateerden bij de start van onze controle dat er ten aanzien van de rechtmatigheidsverantwoording nog aan kracht gewonnen kan worden door de uitgevoerde controles en de conclusies rondom de spendanalyse (de analyse om de naleving van de Europese aanbestedingsregels aan te tonen) en de kredietrechtmatigheid zichtbaarder vast te leggen. Het onderliggende dossier ter onderbouwing van het rechtmatigheidsdossier dient zelfstandig leesbaar te zijn. Het totaal aan gemelde begrotingsonrechtmatigheden bedraagt € 2,0 miljoen. Het college acht deze passend binnen het bestaande beleid en daarmee tellen deze niet mee voor het oordeel. Uit de controle op aanbestedingsrechtmatigheid blijkt dat er fouten zijn geconstateerd voor een bedrag van € 564.000, welke wel meetellen voor het oordeel. Deze zijn het gevolg van het ten onrechte niet naleven van de Europese aanbestedingsregels. Voor een totaal van € 3.244.000 zijn er formele onrechtmatigheden gesignaleerd, deze zien toe op inkooptrajecten waarbij formele aspecten niet juist in ogenschouw genomen zijn. Tot slot is er een ‘onduidelijkheid’ aangemerkt voor € 377.000 aangaande facturen inzake leerlingenvervoer waar onvoldoende informatie voor aanwezig is om de rechtmatigheid vast te kunnen stellen, de organisatie is over deze facturen nog in overleg met de leverancier. Uit de controles aangaande het misbruik & oneigenlijk gebruik criterium komen geen bevindingen naar voren. Wij adviseren u kennis te nemen van de toelichting die het college opgenomen heeft in de paragraaf bedrijfsvoering.
	We constateren ten opzichte van voorgaand jaar een wederom soepeler verlopen controleproces, waarbij op een prettige en constructieve wijze met de organisatie is samengewerkt. In lijn met voorgaand jaar nemen we in de evaluatie met de organisatie de verbeterpunten van beide kanten mee. We merken hierin wel op dat in lijn met voorgaand jaar de controledruk vanuit het Rijk steeds verder toeneemt, wat zich vertaalt in inmiddels 38 te verantwoorden regelingen (2022: 30). Wij merken op dat de toenemende SiSa-regelingen veel van de organisatie vraagt in het kader van de voorbereidingen. De complexe en diversiteit aan wetten en regels leiden er toe dat de voorbereidingen voor de SiSa’s zeer intensief zijn en op punten voor verbetering vatbaar zijn. Wij zullen dit in de evaluatie meenemen.

Opdracht, scope en uitkomsten

Opdracht, scope en uitkomsten

Reikwijdte van de controle
De jaarstukken van uw gemeente bestaan uit:
- Het jaarverslag (programmaverantwoording + paragrafen).
- De jaarrekening.
- Bijlagen.

Met de opdrachtbevestiging 2023 heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2023. De reikwijdte van onze controle staat omschreven in deze opdrachtbevestiging. Er is gedurende het verloop van de controle geen sprake geweest van een beperking in de reikwijdte van onze controle. Voor een nadere toelichting verwijzen wij tevens naar het in 2023 door ons uitgebrachte controleplan.

Overzicht toleranties
De materialiteit bij de uitvoering van onze controle is € 1.493.000. Deze materialiteit sluit aan op de door de gemeenteraad vastgestelde controleverordening.

	Grondslag	Bedrag
Goedkeuringstolerantie fouten	1% lasten inclusief toevoegingen reserves	€ 1.493.000
Goedkeuringstolerantie onzekerheden	3% lasten inclusief toevoegingen reserves	€ 4.479.000
Rapporteringstolerantie accountant	5% van de goedkeuringstolerantie	€ 74.650

De toleranties voor de rechtmatigheidsverantwoording zijn vastgelegd in uw financiële verordening, zoals vastgesteld door de Raad op 24 oktober 2023. De verantwoordingsgrens sluit aan met de door ons gehanteerde grondslag. De rapporteringsgrens in de financiële verordening ligt hoger en is gesteld op 10%.

	Grondslag	Bedrag
Verantwoordingsgrens onrechtmatigheden	1% lasten inclusief toevoegingen reserves	€ 1.493.000
Rapporteringsgrens	10% van de verantwoordingsgrens	€ 149.300

Kernpunten en significante risico's in de controle
Wij hebben voldoende en geschikte controle-informatie verkregen, onder andere met betrekking tot de volgende kernpunten van de controle:
- Waardering van de grondexploitaties;
- Getrouwheid rechtmatigheidsverantwoording;
- Marktconformiteit van de grondaankopen (met name Haansberg) ten behoeve van gebiedsontwikkeling;
- Doorbreking van administratieve organisatie/interne beheersing door het management;
- Schattingsposten en veronderstellingen van het management.

Uitkomsten
Wij hebben op 24 juni 2024 bij de jaarrekening 2023 een goedkeurende verklaring verstrekt voor de getrouwheid van de jaarrekening.

De geconstateerde controleverschillen (zie bijlage C) zijn gecorrigeerd in de definitieve versie van de jaarrekening.

Er resteren geen ongecorrigeerde controleverschillen meer.

Opdracht, scope en uitkomsten

Frauderisico's en continuïteit
Onze controleverklaring over boekjaar 2023 bevat, gelijk aan voorgaand jaar, een verplichte paragraaf over onze werkzaamheden met betrekking tot fraude en een met betrekking tot continuïteit. Dit op basis van de vanaf 2022 gewijzigde beroepsregels voor accountants (NV COS 700). Hieronder wordt uiteengezet hoe de accountant bij de controleaanpak inspeelt op risico's ten aanzien van fraude en continuïteit en worden de uitgevoerde werkzaamheden toegelicht. De mate van detail en de omvang van de rapportage over fraude en continuïteit in de controleverklaring hangen onder meer af van de onderkende risico's, de omvang en aard van de organisatie alsmede de bevindingen naar aanleiding van de werkzaamheden.

Frauderisico's
Zoals ook in ons controleplan opgenomen bevindt het college dan wel het management zich in een unieke positie om fraude te plegen, omdat het in staat is de administratieve vastleggingen te manipuleren en frauduleuze financiële overzichten op te stellen door interne beheersingsmaatregelen te doorbreken, die anderszins effectief lijken te werken. Een incentive van het college of management zou hierbij kunnen zijn om op die wijze een betere financiële situatie of prestatie te presenteren. Onze beroepsregels schrijven voor dat de accountant dit risico in zijn controle onderkent.

Om dit frauderisico te ondervangen hebben wij de volgende werkzaamheden verricht:
- Analyseren en beoordelen van op basis van risicocriteria geselecteerde journaalposten en hierop specifieke controlewerkzaamheden verricht om de nauwkeurigheid van de geselecteerde journaalposten te controleren;
- Analyse van aanpassingen die tijdens het opstellen van de jaarrekening zijn gemaakt;
- Beoordelen van belangrijke schattingen en de schattingsprocessen van het college of management zoals de waardering van de grondexploitaties, vaste activa en vorderingen en het toereikend zijn van voorzieningen. Hierbij hebben we in het bijzonder aandacht gehad voor het inherente risico van vooringenomenheid van het college bij deze posten;
- Beoordelen van significante transacties buiten het kader van de normale bedrijfsuitoefening om;
- Doornemen van notulen van vergaderingen van het management, college en de raad.

Ten opzichte van de planningsfase hebben we vanwege de omvangrijke grondaankopen in met name het plangebied Haansberg een aanvullend frauderisico geïdentificeerd. We hebben de marktconformiteit van de grondaankoop binnen onze controle als frauderisico aangemerkt, daar er sprake is van een omvangrijke transactie met een hogere mate van subjectiviteit.

Uit onze controle zijn geen bijzonderheden uit naar voren gekomen.

Continuïteit
Als onderdeel van de vereisten voor de nieuwe controleverklaring hebben wij ook de continuïteitsveronderstelling getoetst. Op basis van de huidige inzichten, zoals opgenomen in de kadernota 2025-2028, heeft Gemeente Etten-Leur geen sluitende meerjarenbegroting voor de jaren 2026-2028. Vanaf 2026 is nadrukkelijk de terugval van de financiële middelen uit het gemeentefonds zichtbaar, voor 2025 verwacht het college een sluitende begroting te kunnen presenteren. De gemeente heeft in haar kadernota aangegeven dat er in haar begroting € 3 miljoen is gereserveerd om de (eerste) tegenvallers op te kunnen vangen.

Wij adviseren u nadrukkelijk te analyseren of de algemene reserves de toekomstig begrote tegenvallers op lange termijn kunnen gaan opvangen.

De financiële kengetallen in 2023 inclusief het weerstandsrisico geven in het kader van onze verantwoordelijkheid geen reden tot twijfel of de gemeente haar activiteiten in de komende 12 maanden in continuïteit kan voortzetten. De gemeente Etten-Leur heeft de afgelopen jaren haar financiële positie verbeterd vanuit de positief behaalde resultaten.

Schattingen

Management schattingen
Bij het opstellen van de jaarrekening maakt het college belangrijke schattingen en licht deze toe in de jaarrekening. Wij hebben de schattingen die het college heeft gemaakt bij het opstellen van de jaarrekening 2023 beoordeeld en gecontroleerd. De belangrijkste schattingen in de jaarrekening betreffen:

Schatting	Beoordeling 2023	Beoordeling 2022	Onze zienswijze m.b.t. significante kwalitatieve aspecten en de (mogelijk) kwantitatieve omvang
Waardering van materiële vaste activa			(Evenwichtig) Wij zijn van mening dat de schattingen met betrekking tot de materiële vaste activa een evenwichtig beeld geven van de waardering van uw materiële vaste activa.
De waardering van de langlopende vorderingen			(Evenwichtig) Wij zijn van mening dat de schattingen met betrekking tot de langlopende vorderingen een evenwichtig beeld geven van de waardering van uw langlopende vorderingen.
De waardering van grondexploitaties			(Evenwichtig/voorzichtig) Wij zijn van mening dat de schattingen met betrekking tot de grondexploitatie een evenwichtig beeld geven van de waardering van uw grondexploitaties. Wij merken hierin op dat de gemeente Etten-Leur in lijn met voorgaande jaren in de meeste gevallen aan de voorzichtige kant van de schattingsrange zit. Voor een uiteenzetting hiervan verwijzen wij naar paragraaf “waardering van de grondexploitaties” van dit accountantsverslag.
De waardering van debiteuren			(Evenwichtig) Wij zijn van mening dat de schattingen met betrekking tot de vorderingen een evenwichtig beeld geven van de waardering van uw vorderingen.
De waardering van de voorzieningen			(Evenwichtig) Wij zijn van mening dat de schattingen met betrekking tot de voorzieningen een evenwichtig beeld geven van de toereikendheid van de voorzieningen. Wel vragen we het college de blijvende aandacht van de financiële onderbouwing van de onderhoudsvoorzieningen. Hiervoor verwijzen wij naar de paragraaf bevindingen van dit accountantsverslag.

Belangrijkste bevindingen

De rechtmatigheidsverantwoording

Inleiding
In de jaarstukken 2023 is door het college verantwoording afgelegd over de rechtmatigheid van de baten en lasten.

Deze verantwoording bestaat uit:
- De rechtmatigheidsverantwoording opgenomen in de jaarrekening; en
- De toelichting op de rechtmatigheidsverantwoording in de paragraaf bedrijfsvoering

Door een wijziging van de gemeentewet in 2023 is deze verantwoording een verplichting voor uw gemeente. De jaarstukken worden opgesteld conform de BBV. Deze verslaggevingstandaard is nog niet geactualiseerd naar de ‘nieuwe’ gemeentewet, waardoor het conform de BBV nog niet verplicht is deze verantwoording toe te voegen aan de jaarstukken.

De gemeente heeft er voor gekozen (zoals het Ministerie aanbevolen heeft) om de rechtmatigheidsverantwoording desondanks toch op te nemen in de jaarrekening en toe te lichten in de paragraaf bedrijfsvoering. Op deze wijze wordt ook invulling gegeven aan de lokale afspraken tussen het college en de gemeenteraad, zoals opgenomen in de aangepaste verordeningen. Tevens kan de toezichthouder en het Rijk gebruik maken van de opgenomen verantwoording.

Wij willen u erop wijzen dat, vanwege deze wijziging van de gemeentewet, het oordeel in de controleverklaring niet meer toeziet op de rechtmatigheid. De conclusies inzake rechtmatigheid zijn toegelicht door het college onder het onderdeel ‘rechtmatigheidsverantwoording’ in de jaarrekening. Wij hebben, als onderdeel van de controle op de jaarrekening, de getrouwheid van deze verklaring gecontroleerd. De toelichting op de rechtmatigheidsverantwoording is door het college van de gemeente Etten-Leur opgenomen in de paragraaf bedrijfsvoering.

De rechtmatigheidsverantwoording
Bij onze werkzaamheden hebben wij de volgende bevindingen en aanbevelingen geconstateerd. Wij constateren dat bij start van onze controle er aan de rechtmatigheidsverantwoording veel aandacht is geschonken, maar dat de zichtbare vastlegging en volgbaarheid aan verrichte interne controles/toetsingen (uitgevoerd in de tweede lijn en de conclusies aangaande de key items uit de spendanalyse) nog voor verbetering vatbaar is.

Dit is wat ons betreft logisch bij het eerste jaar waar de organisatie zelf alle werkzaamheden in het kader van de rechtmatigheidsverantwoording heeft moeten uitvoeren waarbij afgelopen jaren wij deze werkzaamheden hebben verricht. Het positieve effect van tijdig starten en ‘oefenen’ afgelopen jaren heeft wat ons betreft haar vruchten afgeworpen, echter het aangeleverde dossier is nog voor verbetering vatbaar.

Tijdens onze controle hebben wij ondersteuning geleverd (plegen van nader onderzoek op contracten, bestedingen, conclusies) om te komen tot een gedegen rechtmatigheidsdossier ter ondersteuning van de opgenomen conclusies.

Voorwaardencriterium
Wij constateren dat uw gemeente pas achteraf een zogenaamde ‘spendanalyse’ uitvoert om mogelijke onrechtmatigheden te analyseren. Team control heeft deze taak op haar genomen. We merken op dat de vastlegging van de onderbouwing van de conclusie van de gemeente op individuele aanbestedingstrajecten aan duidelijkheid moet winnen. Het zichtbaarder vastleggen van verrichte controles, evenals het duidelijk vastleggen van de overwegingen ten aanzien van de getrokken conclusies maakt dat het voor een derde ook zelfstandig leesbaar is hoe de terecht getrokken conclusie onderbouwd is. Er is voor een totaal aan € 564.000 aan onrechtmatig aanbestede lasten als fout geconstateerd ten gevolge van het niet naleven van de Europese aanbestedingsregels. Voor een totaal van € 3,24 miljoen zijn er formele onrechtmatigheden gesignaleerd. Dit betreffen twee opdrachten die op basis van de opdrachtwaarde Europees aanbesteed hadden moeten worden. Vanwege specifieke eisen die aan deze opdrachten werden gesteld en de bijzondere omstandigheden die met deze opdrachten samenhangen is dit niet gebeurd maar zijn de opdrachten onderhands gegund. Deze onderhandse gunningen zouden rechtmatig zijn als deze achteraf waren gepubliceerd. Dit is niet gebeurd waardoor er sprake is van formele onrechtmatigheden. Deze formele onrechtmatigheden tellen niet mee voor het oordeel van het college.

Tot slot is bij leerlingenvervoer een bedrag ter hoogte van € 377.000 geconstateerd dat op basis van onderliggende documentatie niet te toetsen is of sprake is van een rechtmatige besteding. Hierdoor is niet te controleren of aan het voorwaardencriterium is voldaan en is een onduidelijkheid ontstaan.

De rechtmatigheidsverantwoording

Programma	Lasten werkelijk	Overschrijdingen t.o.v. begroting (na wijziging)	Past overschrijding binnen beleid	Toelichting college
Programma 1 Eigentijds bestuur en dienstverlening	€ 24 miljoen	€ 0,7 miljoen	Ja	Budgetoverschrijdingen die geheel of grotendeels niet eerder waren te voorzien (met name veroorzaakt door hogere storting voorziening en toegenomen rente).
Programma 4 Economie en werk	€ 29 miljoen	€ 0,9 miljoen	Ja	Budgetoverschrijdingen die geheel of grotendeels worden gecompenseerd door direct gerelateerde opbrengsten (met name gerelateerd aan de energietoeslag).
Mutaties reserves	€ 3,8 miljoen (storting)	€ 0,4 miljoen	Ja	Er werd € 0,4 miljoen meer toegevoegd aan de reserves dan begroot. In lijn met vastgelegde afspraken in de financiële verordening en kadernota.

Begrotingsrechtmatigheid
Wij constateren dat de gemeente een analyse heeft uitgevoerd en gedocumenteerd ten aanzien van de begrotingsrechtmatigheid. De overschrijdingen zijn in de definitieve versie toereikend toegelicht en zijn door het college beoordeeld aan de hand van de in de financiële verordening gemaakte afspraken.

In bovenstaande tabel hebben we een overzicht van deze bevindingen opgenomen. Afgelopen najaar heeft de commissie BBV nadere uitspraken gedaan over het begrip tijdigheid. Hierin is toegelicht dat alle over- en onderschrijdingen van zowel baten als lasten onrechtmatig zijn, indien zij niet tijdig zijn gemeld.

De commissie BBV heeft daarbij geadviseerd om tussen de gemeenteraad en het college hier nadere afspraken over te maken. Het college heeft over- en onderschrijdingen tussentijds gemeld in de eerste en tweede bestuursrapportage en ook vermeld in de jaarrekening 2023. Het college beschouwt deze informatie als tijdig en passend binnen de gemaakte afspraken in de financiële verordening. De financiële verordening zal in 2024 nader aangepast worden op dit onderdeel. Het totaal van de begrotingsonrechtmatigheden bedraagt € 1,9 miljoen (afgerond). Het college acht – gegeven bovenstaande toelichtingen – dat deze alle binnen bestaand beleid en afspraken vallen, daarmee acceptabel zijn en niet mee tellen voor het oordeel.

Kredietrechtmatigheid
Voor wat betreft de kredietrechtmatigheid constateren we dat er vier beperkte overschrijdingen op kredieten zijn geconstateerd. Dit betreft totaal een overschrijding van € 30.000. In de jaarrekening is deze beperkte overschrijding toegelicht.

M&O criterium
Wij constateren dat de gemeente Etten-Leur M&O-beleid (Misbruik en Oneigenlijk Gebruik) nog nader dient te formaliseren. In 2023 zijn elementen van dit beleid al meegenomen bij de uitvoering van werkzaamheden voor de rechtmatigheidsverantwoording. In de controle zijn geen bijzonderheden geconstateerd.

Toelichting paragraaf bedrijfsvoering
We constateren dat de toelichting aangaande de rechtmatigheidsverantwoording in de paragraaf Bedrijfsvoering voldoet aan de wettelijk gestelde eisen en aan de afspraken die tussen de raad en het college zijn gemaakt.

Grondexploitaties

Algemeen
De waardering van de grondexploitaties is gebaseerd op diverse schattingen en aannames. De schattingsonzekerheid is door alle externe ontwikkelingen in 2022/2023 toegenomen en vormt daarom een significant risico in onze controleaanpak. De complexiteit in de projectontwikkeling omvat de volgende risico's:

- De vraag naar (betaalbare) woningen is fors hoger dan het aanbod.
- Stijgende energie- en grondstofprijzen.
- Krapte op de arbeidsmarkt.
- Stikstofproblematiek.
- Verduurzamingsopgave.
- Stijgende rente.
- Macro-economische factoren zijn minder stabiel.

De hogere onzekerheid en volatiliteit in de gehanteerde aannames kan doorwerken in het verwachte eindresultaat en de waardering van uw grondexploitaties. Deze hogere mate van onzekerheid maakt het belangrijker om een adequate toelichting op te nemen in de jaarrekening. In de jaarrekening is deze schattingsonzekerheid aanvullend toegelicht inclusief een benaderd scenario.

Wij hebben het proces rondom de totstandkoming van de waardering in opzet en bestaan getoetst en aanvullend gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd. Wij achten de waardering en de toelichting op de schattingsonzekerheden aanvaardbaar en vinden de veronderstellingen redelijk.

Waardering inclusief specifieke projectrisico's
Hieronder hebben wij de ontwikkeling van uw grondexploitatie gedurende de afgelopen vier jaar weergegeven.

Grafiek ontwikkeling grondexploitaties (x € 1.000)

Ten opzichte van 31 december 2022 is de boekwaarde van de post grondexploitatie afgenomen met € 2,2 miljoen. De afname van de boekwaarde per 31 december 2023 is als volgt samen te vatten:

(x € 1.000)	2023	2022
Boekwaarde per 1 januari	19.343	5.398
Aanpassing beginbalans*	-	(2.799)
Investeringen*	2.331	16.421
Grondverkopen/bijdragen	(4.877)	(443)
Tussentijdse winstneming en vrijval verliesvoorziening	386	766
Boekwaarde per 31 december	**17.183**	**19.343**

*De grondaankopen inzake Haansberg 2-5 (per ultimo 2023 totaal € 21,08 miljoen, waarvan € 18,3 miljoen aan investeringen) zijn als warme gronden onder de materiële vaste activa geherrubriceerd (inclusief beginbalans effect van € 2,8 miljoen).

Grondexploitaties

Resultaat grondbedrijf
Het resultaat van het grondbedrijf bedraagt in 2023 € 0,3 mln positief. Dit resultaat bestaat uit (tussentijdse) winstnemingen c.q. vrijval van voorzieningen. De winstnemingen zien voornamelijk toe op Carillon en Nobelaer (en gedeelte terugdraaiing Spoorzone-Juvenaat). De vrijval van de voorzieningen ziet voornamelijk toe op Het Kompas (gunstiger afgesloten grondexploitatie).

Verliesvoorziening
Voor de grondexploitaties met een verwacht negatief resultaat is een verliesvoorziening opgenomen ter hoogte van € 2,1 mln (2022: € 2,1 mln) Deze verliesvoorziening ziet volledig toe op het project Vosdonk Noord.

De parameters voor de grondexploitaties
De waardering van uw grondexploitaties is voor een groot deel afhankelijk van de gemaakte schattingen. Om inzicht te krijgen in de financiële risico's stelt de gemeente exploitatieoverzichten op waarin schattingen zijn opgenomen. Aan deze schattingen liggen diverse parameters en uitgangspunten ten grondslag. Wij hebben de door gemeente Etten-Leur gehanteerde uitgangspunten en parameters getoetst.

Parameters	2023	2022	Schatting 2023	Schatting 2022
Rente	1,04%	1,32%	G	G
Disconteringsvoet	2,0%	2,0%	G	G
Kostenstijging	4% (dalend naar 2% in 2027)	6%	G	G
Opbrengstenstijging	0%	0%	G	G

Kostenstijging
De gemeente Etten-Leur heeft voor het prijspeil 2023 rekening gehouden met de inflatie en houdt voor de komende jaren op basis van marktinformatie ook rekening met een inflatie aflopend van 4% in 2024/2025, 3% in 2026 en 2% in de jaren erop. We achten dit een realistisch uitgangspunt.

Opbrengstenstijging
Gezien de hoogte van de marktprijzen per balansdatum houdt de gemeente Etten-Leur op basis van marktinformatie voor de komende 2 jaar geen rekening met een verhoging van de grondprijs in haar grondexploitaties. We achten dit een realistisch (maar wel iets conservatiever) uitgangspunt.

Geopende grondexploitaties
De boekwaarde van de complexen Haansberg 2-5 (per ultimo boekjaar € 21,08 miljoen, beginbalans van € 2,8 miljoen) is in de jaarrekening 2023 nog aangepast. Deze complexen voldoen nog niet aan de definitie grondexploitatie, zoals de wetgever deze stelt. Deze stelt immers dat de raad naast het goedkeuren van het betreffende complex, een exploitatiebegroting heeft moeten goedkeuren en de grondexploitaties conform een formeel besluit dient te openen (er zijn al wel kredieten aangevraagd). Dit wordt verwacht in 2024, derhalve zijn deze complexen ten onrechte in exploitatie genomen. Dit controleverschil (onjuiste rubricering) is vorig jaar niet aangepast door de gemeente, waardoor wij deze posities wederom als fout hebben aangemerkt. Voor 2023 is deze herrubricering wel doorgevoerd en heeft de gemeente ook de vergelijkende cijfers aangepast. De situatie is nader toegelicht in de jaarrekening.

Schattingsonzekerheden grondexploitaties
De huidige situatie en de onzekerheid over de toekomstige ontwikkelingen betekent een grote schattingsonzekerheid op de verwachte realisatie van uw complexen. Bij een hoge mate van schattingsonzekerheid is het passend om in de jaarrekening hierover een nadere toelichting op te nemen. Belangrijke elementen hierbij zijn:
-Het toelichten van de gehanteerde veronderstellingen.
-Een toelichting (impact / scenario's) over de schattingsonzekerheid.

Deze schattingsonzekerheid is toegelicht in het jaarverslag (paragraaf grondbeleid), en is naar aanleiding van onze controle nog in de finale versie van de jaarrekening opgenomen. We merken daarbij op dat hierbij aangesloten is op de analyse die de raad heeft ontvangen bij het vaststellen van de geactualiseerde grondexploitaties. Wij hebben vastgesteld dat het beeld vanuit de jaarrekening niet significant is gewijzigd. Er zijn twee scenario's nader uitgewerkt, rekening houdend met mogelijke vertraging in de uitgifte en extra kosten- en rentestijgingen. Hierbij neemt het geprognotiseerde resultaat af van - € 1,0 mln naar - € 2,4 mln resp. - € 6,3 mln).

Sociaal domein

Algemeen
De gemeente Etten-Leur voert diverse regelingen uit in het sociaal domein waarbij enkele taken zijn ondergebracht bij derde partijen. Hieronder hebben wij een overzicht opgenomen van de belangrijkste onderdelen en door wie deze werkzaamheden uitgevoerd worden:

Onderdeel	Uitvoerder	Bepaling last boekjaar
Uitkeringen (Participatiewet)	Werkplein	Werkelijke lasten
Werkdeel (WSW)	WVS	Vaste bijdrage op basis van de begroting
Jeugdwet	Zelf	Werkelijke lasten
WMO	Zelf	Werkelijke lasten
PGB's	Sociale verzekeringsbank	Afrekening op basis van werkelijke lasten

In de jaarrekening zijn diverse posten en geldstromen inzake het sociale domein verantwoord.

Uitkeringen (Participatiewet)
De verantwoording van het Werkplein Hart van West-Brabant hebben wij ontvangen en aangesloten met de financiële administratie. Er zijn hieruit geen bijzonderheden gebleken.

Werkdeel (WSW)
We hebben vastgesteld dat de bijdrage aan WVS conform afspraak is verantwoord.

Jeugdwet
In de regio West-Brabant West is besloten om gezamenlijk over te gaan op resultaatgerichte contracten met de zorgaanbieders. Afgesproken is om vanaf 2016 af te rekenen op basis van de behaalde resultaten. Voor de prestatietrajecten betekent dit dat 50% van de kosten van het traject vooraf worden gefactureerd. Ongeacht het resultaat, zijn dit lasten voor de gemeente Etten-Leur. De tweede 50% van het traject wordt door de gemeente Etten-Leur betaald en verantwoord als last wanneer het resultaat bereikt is.

Evenals voorgaand jaar is door de regio beoordeeld of voldoende betrouwbare informatie beschikbaar is om een nauwkeurige inschatting van de toerekening van deze lasten aan specifieke boekjaren te kunnen maken. Uit de gegevens van Etten-Leur en de regio gemeenten blijkt dat per arrangement de spreiding tussen de doorlooptijden in combinatie met het aantal trajecten nog te omvangrijk is en tussen de gemeenten te veel verschillen om een betrouwbare inschatting te maken.

Conform de verslaggevingsstandaarden is deze verplichting van € 4,5 miljoen (2022: € 4,6 miljoen) toegelicht onder de niet uit de balans blijkende rechten en verplichtingen. Wij merken hierbij op dat deze verplichting (grotendeels) naar alle waarschijnlijkheid in 2024 ten laste van de exploitatie zal komen, afhankelijk van de afronding van de resultaatgerichte contracten. Wij kunnen ons vinden in deze wijze van verantwoorden, maar merken wel op dat de gemeente (mogelijk in combinatie met de regio en de zorgaanbieders) moet blijven onderzoeken op welke wijze wel tot een betrouwbare toerekening aan boekjaren gekomen kan worden. Hiertoe loopt al een project om dit inzichtelijker te krijgen.

WMO
De gemeente Etten-Leur voert de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) zelfstandig uit. We hebben vastgesteld dat de gemeente in voldoende mate zelf controles op de juistheid van de facturatie van de zorgaanbieders en de prestatielevering uitvoert. Uit onze controle volgen geen materiële fouten of onzekerheden.

Een aanvrager van een voorziening, hulp in de huishouding, zorg in natura of een financiële tegemoetkoming (persoonsgebonden budget) is op grond van de WMO een eigen bijdrage verschuldigd. De wetgever heeft bepaald dat de berekening, oplegging en incasso van deze eigen bijdrage wordt uitgevoerd door het CAK. De informatie van het CAK (om privacy redenen beperkt) is ontoereikend om als gemeente de juistheid op persoonsniveau en volledigheid van de eigen bijdragen als geheel te kunnen vaststellen.

Sociaal domein

Door de systematiek te kiezen van het vaststellen van de eigen bijdragen door het CAK, heeft de wetgever in feite bepaald, dat de verantwoordelijkheid voor de juistheid en volledigheid van de eigen bijdragen op grond van de WMO geen gemeentelijke verantwoordelijkheid is. Dit betekent dat door de gemeenten geen zekerheden omtrent omvang en hoogte van de eigen bijdragen kunnen worden verkregen. De gemeente Etten-Leur heeft deze onzekerheid in de jaarrekening 2023 toegelicht.

PGB's
De belangrijkste onzekerheid zit op de Sociale Verzekeringsbank (hierna: SVB).
De SVB heeft zelf over 2023 een controleverklaring met beperking ontvangen bij de verantwoording PGB-stromen Jeugdwet en WMO. De gemeente Etten-Leur heeft zelf aanvullende werkzaamheden verricht om de nauwkeurigheid en rechtmatigheid van de kosten te verifiëren zodat deze beperking wordt weggenomen. Uit onze beoordeling van dit onderzoek concluderen we dat de kosten PGB's getrouw verantwoord zijn in de jaarrekening 2023.

Overige bevindingen

Onderhoudsvoorziening – voorziening Verhardingen
We constateren dat het college onze aanbevelingen vanuit voorgaande jaren grotendeels heeft opgepakt en hebben dan ook geen controlebevindingen ten aanzien van de onderhoudsvoorzieningen welke (mogelijke) financiële impact hebben. We constateren dat de voorziening Verhardingen in formele zin voldoet aan de verslaggevingsregels en dat het egaliserende karakter van deze voorziening is toegenomen.

Wel constateren we op basis van het beheerplan dat de jaarlijkse onderhoudslasten structureel hoger zijn dan de jaarlijkse dotatie, al blijft de onttrekking wel achter op de begrote onttrekking. Dit laatste constateren we al enkele jaren. We adviseren u dan ook bij de herijking van het beheerplan rekening te houden met een realistische aanwending van de voorziening. Wij merken overigens op dat op basis van het huidige beheerplan in verband met de gestegen kosten vanaf 2035 (was 2034) de voorziening ontoereikend is. We adviseren u de komende jaren te evalueren hoe in de toekomst de toenemende onderhoudslasten gedekt dienen te worden. In deze evaluatie dient een realistische uitnutting van de voorziening bepaald te worden.

Herrubriceringen jaarrekening
In de verslaggevingstandaarden zijn specifieke regels opgenomen voor de presentatie van vorderingen en schulden. Doelstelling hiervan is om u het juiste inzicht te geven in vorderingen en verplichtingen die u per jaareinde heeft. Bij onze controle hebben wij voor diverse posten vastgesteld dat deze primair niet juist in de balans zijn gepresenteerd. In de jaarrekening heeft dit per saldo geleid tot forse herrubriceringen tussen posities ter hoogte van € 6,5 miljoen. Deze bevinding heeft geen impact gehad op het resultaat. Wij achten het noodzakelijk dat u volgend jaar dit in het voortraject reeds goed geanalyseerd heeft en de juiste rubricering in lijn met de jaarverslaggevingsregels toe past.

Subsidielasten
Tijdens onze controle toetsen wij of de subsidielasten getrouw verwerkt zijn. Wij controleren hier onder andere op het toerekenen van de lasten aan de juiste periode en of prestatieafspraken nageleefd zijn. Bij onze controle stellen wij vast dat subsidielasten niet altijd juist zijn toegerekend aan het correcte boekjaar. Op basis van uitgevoerde steekproeven leidt dit in onze controle niet tot fouten welke boven de rapporteringstolerantie uitkomen.

Voorts hebben wij een aantal maal geconstateerd dat subsidies niet tijdig worden beschikt/vastgesteld. In een aantal gevallen heeft de organisatie niet kunnen onderbouwen wat hiervan de reden is (onvolledige aanvraag en/of dat het beslistermijn is opgeschort). Wij vragen uw aandacht hiervoor.

Prestatieleveringen
Naast hetgeen wij aan u hebben gerapporteerd in onze management letter 2023 hebben wij ten aanzien van de vastlegging van prestatieleveringen geconstateerd dat er geen verbeteringen zijn opgetreden ondanks dat het nieuwe financiële pakket betere vastleggingen af zou moeten dwingen. Wij constateren dat dit ook voornamelijk in “cultuur & gedrag” (discipline vastlegging en documentatie) is gelegen. Wij vragen hier nadrukkelijk uw aandacht voor.

Jaarverslag

Jaarverslag
In het jaarverslag worden de beleidsuitgangspunten en beleidsevaluaties zichtbaar. De paragrafen maken deel uit van het jaarverslag en vallen dus niet onder de controle van de jaarrekening. Primair object van de accountantscontrole (op grond van Artikel 213 van de Gemeentewet) is de jaarrekening, waaronder het overzicht van baten en lasten met toelichting en de balans met toelichting, zoals in de jaarstukken 2023 is opgenomen.

Voor de accountantscontrole onderzoeken wij het jaarverslag om vast te stellen of het jaarverslag verenigbaar is met de jaarrekening en geen materiële afwijkingen bevat en of het jaarverslag alle informatie bevat die op grond van de Gemeentewet en de Nederlandse Standaard 720 is vereist. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Wij hebben geen strijdigheden geconstateerd tussen de in het jaarverslag opgenomen informatie en het beeld van de jaarrekening en geen materiele afwijkingen gesignaleerd.

Verbonden partijen
Tijdens onze controle besteden wij specifieke aandacht aan de transacties met verbonden partijen van gemeente Etten-Leur. In het kader van onze controle hebben wij vastgesteld dat:
- De (significante transacties met) verbonden partijen toereikend zijn toegelicht in de jaarrekening en paragraaf verbonden partijen.
- Geen sprake is van indicaties voor ongeautoriseerde significante transacties met verbonden partijen, welke indicaties geven voor fraude.
- Geen sprake is van indicaties dat de van toepassing zijnde wet- en regelgeving niet is nageleefd.

Hieronder zijn onze conclusies en aanbevelingen inzake het jaarverslag opgenomen:

Element jaarverslag	Onze waarneming
Vereisten BBV	Uw jaarverslag bevat in materiële zin de vereiste informatie op basis van artikel 24 lid 2, artikel 25 en 26 BBV. Daarnaast zouden de cijfers 2023 van uw verbonden partijen opgenomen dienen te worden, deze zijn echter nog niet in alle gevallen beschikbaar.
Verenigbaar	Uw jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening.
Overeenstemming	Wij hebben vastgesteld dat de informatie in het jaarverslag overeenstemt met de resultaten van de door ons uitgevoerde controlewerkzaamheden.
Paragrafen	Alle verplichte paragrafen, behoudens de nieuw voorgeschreven paragraaf Openbaarheid zijn opgenomen en zijn kwalitatief van voldoende niveau. Opmerkingen aangaande de paragraaf Openbaarheid zijn opgenomen onder de paragraaf bedrijfsvoering (onder Wet open overheid). We adviseren een separate paragraaf Openbaarheid op te nemen.
Informatiewaarde	De toelichtingen zijn goed leesbaar en geven een adequate analyse tussen het uitgevoerde beleid en de financiële gevolgen.
Incidentele baten en lasten	De toelichting op de incidentele baten en lasten voldoet aan de eisen vanuit het BBV.
Fraude	Fraude en de frauderisicoanalyse is een steeds belangrijker thema. We adviseren u in de paragraaf bedrijfsvoering te rapporteren over de actualisatie van uw frauderisicoanalyse.

SiSa-bijlage en WNT

SiSa-bijlage
Wij hebben de in de SiSa-bijlage van de jaarrekening genoemde specifieke uitkeringen gecontroleerd met inachtneming van de Nota verwachtingen accountantscontrole 2023. De hierbij geconstateerde fouten en onzekerheden dienen op grond van het Bado in het verslag van bevindingen te worden opgenomen indien de navolgende rapporteringstolerantie per specifieke uitkering wordt overschreden:

- € 12.500 indien de omvangbasis kleiner dan of gelijk aan € 125.000 is.
- 10% indien de omvangbasis groter dan € 125.000 en kleiner dan of gelijk aan € 1.000.000 is.
- € 125.000 indien de omvangbasis groter dan € 1.000.000 is.

Op grond van ons onderzoek hebben wij bij de specifieke uitkeringen geen fouten en/of onzekerheden geconstateerd die de voor SiSa geldende rapporteringstolerantie overschrijden.

De SiSa-bijlage dient door uw gemeente samen met een aantal andere verplicht voorgeschreven verantwoordingsstukken voor 15 juli aanstaande elektronisch bij het CBS te worden aangeleverd. Door middel van een voorgeschreven tabel dienen wij te rapporteren over onze bevindingen ten aanzien van de in de jaarrekening opgenomen SiSa-bijlage.

In bijlage A bij dit rapport zijn deze bevindingen in de voorgeschreven tabel opgenomen. U kunt deze tabel hanteren ten behoeve van verzending naar het CBS.

WNT verantwoording
Als onderdeel van onze controle hebben wij de naleving van de Wet normering topinkomens (WNT) gecontroleerd. Op basis van deze wet zijn de bezoldiging van topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector en de uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen wettelijk gemaximeerd. Voor gemeenten geldt dat de gemeentesecretaris en de griffier als topfunctionaris worden aangemerkt. Beide topfunctionarissen zijn in loondienst en er hebben zich gedurende 2023 geen wijzigingen voorgedaan.

Voor topfunctionarissen geldt naast de maximering van de bezoldiging en eventuele uitkering wegens beëindiging van het dienstverband een publicatieverplichting in de jaarrekening. Deze publicatieverplichtingen geldt eveneens voor bezoldiging van niet-topfunctionarissen met een dienstbetrekking, indien hun bezoldiging het algemene bezoldigingsmaximum (naar rato van de omvang van het dienstverband) overschrijdt.

Wij hebben vastgesteld dat de bezoldigingen over 2023 niet strijdig zijn met de WNT en dat de jaarrekening voldoet aan de publicatieverplichtingen van de WNT.

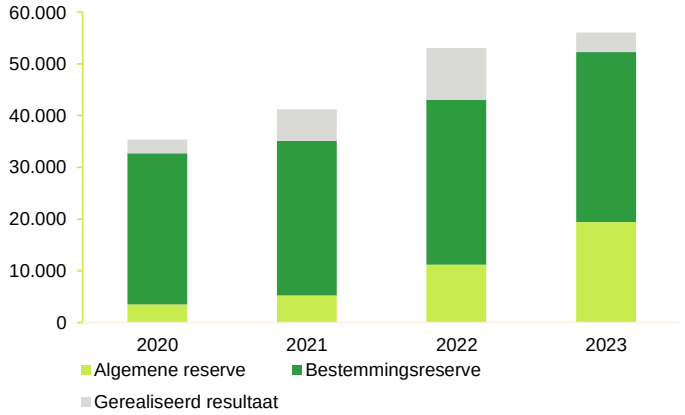
Wij willen benadrukken dat de naleving van de anticumulatiebepaling (het nagaan of topfunctionarissen van uw gemeente betrokken zijn bij andere organisatie c.q. nevenactiviteiten hebben welke onder de WNT vallen) overigens geen onderdeel uitmaakt van de controle van de accountant. De WNT-toezichthouders kunnen hier wel zelfstandig onderzoek naar doen en zo nodig handhavend optreden.

Financiële positie

Ontwikkelingen in de jaarcijfers

Verloop van het eigen vermogen van uw gemeente
Het eigen vermogen, inclusief het gerealiseerde resultaat, bedraagt per 31 december 2023 volgens de jaarrekening € 56,1 mln en heeft zich de afgelopen jaren als volgt ontwikkeld:

Grafiek ontwikkeling eigen vermogen (x € 1.000)

Het totaal saldo van baten en lasten (exclusief mutatie reserves) bedraagt € 3,0 mln voordelig. Per saldo is gedurende 2023 € 0,8 mln gedoteerd aan de reserves. Tezamen vormt dit het gerealiseerde resultaat van € 3,8 mln.

Van de totale reserves ter hoogte van € 52,3 mln is € 19,4 mln opgenomen als algemene reserve. Het saldo van deze reserve is ten opzichte van voorgaand jaar gestegen met € 8,2 mln.

Analyse van het resultaat
Het resultaat voor mutaties in de reserves laat een positief saldo zien. Het gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten bedraagt afgerond € 3,8 mln positief. In de gewijzigde begroting was rekening gehouden met een resultaat van € 1 mln negatief.

In het samenvattend beeld in het jaarverslag wordt in hoofdlijnen een toelichting op de afwijkingen gegeven. In de toelichting op de programma's wordt een verder gedetailleerde verklaring gegeven voor de afwijkingen ten opzichte van de begroting na wijziging. Als onderdeel van de toelichting op het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening 2023 wordt overzichtelijk aangegeven welke baten en lasten als incidenteel zijn aan te merken.

Het jaarrekeningresultaat is € 4,8 mln voordeliger dan begroot.

De belangrijkste afwijkingen zien voornamelijk toe op:
- Hogere algemene uitkering/specifieke regelingen € 2,3 miljoen;
- Lagere kosten onderwijsagenda € 0,5 miljoen;
- Lagere kosten WMO/Jeugdzorg € 1 miljoen.

Een groot deel van bovenstaande oorzaken kon niet in een eerder stadium voorzien worden.

Financiële positie

Weerstandsvermogen en financiële kengetallen
De analyse van het weerstandsvermogen en de financiële kengetallen is een onderdeel van het jaarverslag en de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing. Vanuit onze controlerende rol dienen wij vast te stellen of het jaarverslag (en dus deze paragraaf) niet strijdig is met de jaarrekening en geen materiële onjuistheden bevat. De kengetallen moeten altijd in relatie tot elkaar worden bezien.

Uit de combinatie van de kengetallen kan een beeld worden gemaakt van de financiële positie van de gemeente. Daarbij kan ook inzichtelijk worden gemaakt wat de oorzaak is van een sterke of zwakke financiële positie. De financiële kengetallen geven, met de inherente beperkingen hierbij, inzicht in (de ontwikkeling van) uw financiële positie, mede in relatie tot de landelijke benchmark.

Hieronder hebben wij de ontwikkelingen in uw kengetallen en een relatie naar de landelijke ontwikkelingen weergegeven:

Kengetallen in %	Gemeente Etten-Leur		Landelijk		Brabant	
	2023	2022	2023 (begroting)	2022	2023 (begroting)	2022
Netto schuldquote	53	49	71,4	38,8	66,4	33,1
Netto schuldquote gecorrigeerd	53	48	65,4	33,1	61,8	29,7
Solvabiliteit	29	29	30,8	38,9	34,5	40,5
Grondexploitaties	10	14	5,8	6,1	7,6	10,3
Belastingcapaciteit	82	90	105,1	101,5	100,1	96,3
Structurele exploitatieruimte	2	12	0,5	5,2	0,6	5,6

Het kengetal netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten op de exploitatie en is toegenomen in 2023. Het bedrag aan leningen is namelijk toegenomen van € 77 mln naar € 83 mln.

De solvabiliteit blijft stabiel op 29% in 2023. De VNG hanteert een signaalwaarde als de solvabiliteit onder de 20% komt. Aan de bovenkant oordeelt het VNG dat een solvabiliteit boven de 50% als zeer goed aan te merken is. De gemeente Etten-Leur kent derhalve een toereikende vermogenspositie.

Het kengetal grondexploitatie geeft weer hoe de waarde van de in exploitatie genomen gronden zich verhoudt tot de totale (geraamde) baten.

Belastingcapaciteit: de lastendruk in de gemeente Etten-Leur bedraagt 82% en is met name gedaald door de lagere afvalstoffenheffing en rioolrechten.

Op basis van het kengetal “structurele exploitatieruimte” blijkt dat er beperkte structurele begrotingsruimte is om tekorten of extra lasten binnen de huidige begroting op te vangen. In vergelijking met landelijk en Brabant is er iets meer ruimte.

Weerstandsvermogen en risicobeheersing
In de paragraaf "Weerstandsvermogen en risicobeheersing" in het jaarverslag is een toelichting opgenomen op de weerstandscapaciteit van de gemeente. Op basis van de inventarisatie van de geïdentificeerde risico’s, waarbij rekening wordt gehouden met kans op voordoen en financiële impact, wordt berekend welk bedrag benodigd is ter dekking van de geïdentificeerde risico’s.

Er wordt vanaf 2023 door de gemeente geen weerstandsratio meer toegelicht omdat het college van mening is dat niet alle risico’s financieel vertaald kunnen worden. De gemeente baseert zich – om tegenvallers op te kunnen vangen – op het gemiddelde van 6,5% van de totale lasten en € 175 per inwoner.

Bevindingen interne beheersing

Bevindingen interne beheersing

Algemeen
Naar aanleiding van onze tussentijdse controle over 2023 hebben wij een managementletter uitgebracht. Onze doelstelling van deze controle is om een beeld te krijgen of de interne beheersingsomgeving en de daarin opgenomen maatregelen van interne controle toereikend zijn in het kader van onze opdracht tot de controle van de jaarrekening van uw gemeente. Dit beeld is in belangrijke mate bepalend voor onze risico-inschatting en hiermee voor de omvang en diepgang van onze werkzaamheden die wij bij de jaarrekeningcontrole moeten uitvoeren teneinde de gewenste zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening géén materiële fouten bevat. Uit onze risico-inschatting komen een aantal risicogebieden naar voren die een verhoogd risico met zich meebrengen op een materiële fout in uw jaarrekening. Deze omvatten:

- Waardering van uw grondexploitatie;
- Invoering van de rechtmatigheidsverantwoording (en de daarbij horende verantwoordelijkheden voor u);
- Risico dat het management van de gemeente de procesafspraken doorbreekt, hetgeen een standaard risico is vanuit onze beroepsregels. Dit risico ziet bij uw gemeente met name toe op de schattingsposten in de grondexploitatie en voorzieningen.

Geautomatiseerde gegevensverwerking
Wij rapporteren onze bevindingen met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking in dit verslag. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de accountantscontrole van de jaarrekening niet specifiek is gericht op de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking. De jaarrekeningcontrole heeft geen tekortkomingen in de continuïteit en betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking aan het licht gebracht.

Fraude en naleving wet- en regelgeving
Het college is primair verantwoordelijk voor het voorkomen van fraude, het naleven van wet- en regelgeving en voor een cultuur van eerlijkheid en integriteit en dient zowel preventieve als repressieve beheersingsmaatregelen te nemen om de kans op fraude en overtreding van wet- en regelgeving zo veel mogelijk te beperken. De Raad is verantwoordelijk voor het toezicht op het college in de uitvoering van deze taken.

Voor het uitoefenen van deze verantwoordelijkheid maakt het management gebruik van diverse beheersingsmaatregelen, zoals interne richtlijnen en gedragscodes, controle technische functiescheiding en periodieke rapportages over financiën.

Ten behoeve van onze jaarrekeningcontrole identificeren wij de risico's met betrekking tot fraude en overtreding van wet- en regelgeving en beoordelen wij de interne beheersingsmaatregelen die gericht zijn op het voorkomen en signaleren van (materiële) fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving. Voor zover relevant voor onze controle voeren wij gegevensgerichte controlewerkzaamheden uit. Onze controle is echter niet specifiek gericht op het signaleren van fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving.

Wij hebben als onderdeel van de jaarrekeningcontrole 2023 uw inschatting inzake frauderisico's met betrekking tot uw organisatie besproken. Deze bespreking komt ook voort uit onze verplichte rapportage van de accountant over de uitkomsten van onze werkzaamheden met betrekking tot de ingeschatte frauderisico's in de controleverklaring.

Bevindingen interne beheersing

Fraudebeheersing en onze observaties
Om bestuurders en toezichthouders houvast te bieden heeft het NBA in februari 2022 de brochure “Frauderisicobeheersing” uitgebracht. Wij adviseren u om kennis te nemen van de 11 aanbevelingen die hierin zijn gedaan.

Onderzoek laat zien dat het grootste deel van de fraudegevallen door middel van een ‘tip’ aan het licht komt. Dit maakt het belang van een fraudemeldpunt en klokkenluidersregeling groot. Het is goed uw medewerkers hier periodiek van bewust te maken.

In het kader van onze controle hebben wij geen bevindingen te melden met betrekking tot de naleving van wet- en regelgeving.

Daarnaast constateren wij dat u uw frauderisico-analyse dient te updaten (zie hiertoe onze bevindingen opgenomen in de management letter 2023).

In de paragraaf ‘Overige bevindingen’ geven wij een nadere toelichting over de verplichting om in onze controleverklaring te rapporteren over fraude.

Naleving wet- en regelgeving en overige
Wij informeren de gemeenteraad over illegale handelingen waarbij het hoger kader is betrokken en over fraude en illegale handelingen (of deze nu door het hoger kader of door andere werknemers zijn veroorzaakt) die een onjuistheid van materieel belang in de jaarrekening tot gevolg hebben. Gedurende de controle zijn geen significante punten gesignaleerd ten aanzien van feitelijke of vermoedelijke niet-nakoming van wet- en regelgeving, voor zover deze van belang worden geacht voor de mate waarin de gemeenteraad in staat is haar taken te vervullen.

Corruptie en omkopingsrisico’s
Uw gemeente maakt onderdeel uit van de overheidssector waarin corruptie vaker dan bij andere sectoren voorkomt. Dit komt onder andere omdat veel transacties met een relatief grote omvang plaatsvinden, de transparantie over marktprijzen niet in alle gevallen voldoende is om te beoordelen en frequent zaken gedaan wordt met andere corruptiegevoelige sectoren (vastgoed, constructie, infrastructuur et cetera). Hierdoor hebben wij dit als aandachtspunt in onze controle meegenomen.

Corruptie is een wereldwijd probleem waarbij het uw verantwoordelijkheid is om corruptie binnen uw gemeente te voorkomen. Onze beroepsregels zijn in de praktijkhandreiking “Corruptie, werkzaamheden van de accountant” verder aangescherpt, hetgeen tot aanvullende werkzaamheden heeft geleid. Gemeente Etten-Leur beschikt over beschreven procedures ten aanzien van de samenwerking met derden en een intern inkoop- en aanbestedingsbeleid.

Wij hebben de volgende werkzaamheden verricht om eventuele effecten van dit risico ten behoeve van onze controle van de jaarrekening te mitigeren:
- Gemeente Etten-Leur heeft zelf werkzaamheden uitgevoerd om te controleren dat de aanbestedingen conform de geldende Europese aanbestedingsregels en de Aanbestedingswet 2012 zijn aanbesteed. Wij hebben steekproefsgewijs een deel van deze werkzaamheden gecontroleerd.
- Door middel van een steekproef vaststellen of voor alle inkopen welke in rekening zijn gebracht aan de gemeente ook een prestatie is geleverd door de tegenpartij.
- Door middel van een steekproef vaststellen of bij alle materiële grondaankopen en –verkopen door de gemeente vastgestelde procedures in materiële zin zijn gevolgd.
- Door middel van een steekproef vaststellen of alle verstrekte subsidies in overeenstemming met de geldende interne wet- en regelgeving zijn verstrekt.

Uit bovenstaande werkzaamheden zijn – behoudens onze eerdere opmerkingen - geen nadere bevindingen voortgekomen.

Door de Raad gevraagde aandachtspunten

Door de raad gevraagde aandachtspunten

Aandachtpunt 1

Besteding gelden in het kader van het Nationaal Programma Onderwijs (NPO)
Wij zullen onderzoeken voor de jaarrekening 2023 hoe en waaraan de NPO-gelden zijn besteed en of dit conform de gestelde voorwaarden is gebeurd.

Uit onze controle (in lijn met controle op SiSa D14) blijkt dat:

- Er is voor € 301.000 aan uitgaven gedaan in het kader van de NPO-gelden. Per ultimo 2023 is er nog tot 2025 totaal € 557.000 te besteden (oorspronkelijke beschikking € 868.000, besteding eerdere jaren € 10.000);
- Wij hebben vastgesteld dat de uitgaven aan onderwijs rechtmatig zijn en conform de gestelde voorwaarden in de beschikking. Er zijn onderliggende facturen en prestatieleveringen (via een steekproef) door de gemeente en ons getoetst in dit kader.

Aandachtpunt 2

Wijze van rapporteren financiële rapportages verbonden partijen
Wij hebben met u afgesproken dat wij een opstelling (tabel) opnemen in ons accountantsverslag met hierin opgenomen de wijze waarop (materiële) verbonden partijen op basis van hun begrotingen, eventueel andere rapportages (zoals jaarstukken) en de eventuele wijzigingen richting de gemeentelijke organisatie financiële verantwoording afleggen. Aanvullend nemen wij op hoe de gemeente zelf deze verbonden partijen ‘in de grip’ houdt. De focus hierin ligt enkel op de financiële aspecten en niet op doelmatigheid van uitgegeven/gemaakte lasten.

Om dubbelingen hierin te voorkomen, verwijzen wij naar de (door ons getoetste) tabel aangaande verbonden partijen op pagina 114 in de jaarrekening. Wij hebben vastgesteld dat deze juist en volledig zijn opgenomen. De verbonden partijen betreffen met name gemeenschappelijke regelingen, waarvan we de lasten in de jaarrekening 2023 hebben getoetst. Door periodiek toezicht en overleg met de verbonden partijen, alsmede betrokkenheid bij vaststellen van begroting en beleid, houdt de gemeente hier grip op.

Aandachtpunt 3

Verkoopwaarden gemeentelijk vastgoed
Wij hebben met u afgesproken dat wij op basis van een uitgevoerde steekproef in beeld brengen of (onderzochte) verkopen van gemeentelijk vastgoed hebben plaatsgevonden op basis van een gedegen onderbouwing van de marktwaarde c.q. of de juiste uitgangspunten hiervoor zijn gehanteerd.

Uit onze controle is gebleken dat er in 2023 geen sprake is geweest van verkoop van gemeentelijk vastgoed. Wij hebben vernomen dat op de planning staat om in 2024 mogelijk de raadskerk te verkopen. In 2023 hebben enkel grondverkopen plaatsgevonden die wij hebben gecontroleerd en aan u hebben gerapporteerd onder het onderdeel ‘grondexploitaties’.

Overige onderwerpen

Overige onderwerpen

ESG
Het integreren van duurzaamheidsaspecten binnen uw organisatie en bedrijfsvoering wordt de toekomstige norm. De EU zet flink in op het afdwingen van transparantie over het gevoerde duurzaamheidsbeleid. Een voorbeeld daarvan: met ingang van het boekjaar 2025 moeten grote ondernemingen (volgens de jaarrekening criteria) rapporteren over de voortgang en realisatie van hun duurzaamheidsambities (CSRD) en over de bijdrage van hun producten en/of diensten aan een klimaatneutrale economie (EU Taxonomy).

Hieronder geven wij een opsomming van de meest recente ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid.

- De nadere uitwerking van de CSRD is vorm gegeven in de European Sustainability Reporting Standards (ESRS). Op 31 juli 2023 heeft de Europese Commissie deze ESRS goedgekeurd, waarmee de invoering voor ondernemingen definitief is geworden.
- De EU Taxonomy (een door de EU opgestelde lijst van producten en diensten die als ‘groen’ aangemerkt mogen worden) wordt ondertussen steeds verder uitgebreid. Aan de lijst worden voortdurend diverse economische activiteiten toegevoegd die gericht zijn op de transitie naar circulariteit, het duurzaam gebruik van water, de preventie en beheersing van vervuiling en de bescherming en het herstel van de biodiversiteit.
- Een andere verordening die op termijn toepassing zal gaan vinden is de Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD). Deze verordening omvat verplichtingen voor ondernemingen om de impact van haar eigen activiteiten en die van haar waardeketen op het gebied van mensenrechten en natuur en klimaat te identificeren en vervolgens maatregelen te treffen om negatieve consequenties daarvan te voorkomen of te mitigeren. Een onderneming moet kunnen aantonen dat zij al het mogelijke heeft gedaan om hieraan te voldoen. Een belangrijk element uit de verordening is dat bestuurders aansprakelijk kunnen worden gesteld indien niet in voldoende mate gevolg aan deze verordening is gegeven.

We kunnen concluderen dat het ESG regelgevingskader volop in beweging is. Alles is erop gericht dat organisaties duurzaamheid in hun organisaties verankeren en rapporteren over uw bijdrage/impact op de thema’s Environment, Social en Governance. Vooruitlopend op de wettelijke verplichtingen is eerdere toepassing (op vrijwillige basis) toegestaan. Om duurzaamheid in uw organisatie te integreren kunt u het ESG raamwerk zoals hieronder weergegeven doorlopen.

Dit is een 8-stappenplan om te komen tot een geïntegreerde duurzaamheidsstrategie en uiteindelijk uw duurzaamheidsverslag. Baker Tilly ESG Advisory kan u bij al deze processtappen (al naar gelang uw behoefte) ondersteunen.

Onze verwachting is dat op termijn de rapportageverplichtingen voor ondernemingen ook voor decentrale overheden gaan gelden. We adviseren u hier dan ook al op voor te sorteren.

Overige onderwerpen

Rapporteringsverplichting werkgebonden personenmobiliteit
Per 1 juli 2024 is de nieuwe “Wet Rapportageverplichting werkgebonden personenmobiliteit (WPM)” van toepassing op werkgevers met meer dan 100 medewerkers.

Werkgevers hebben een grote rol in het verduurzamen van de werkgebonden personenmobiliteit. Verduurzamen is bijvoorbeeld mogelijk door werknemers thuis te laten werken of het gebruik van openbaar vervoer of een elektrische auto te stimuleren.

De verplichte jaarlijkse rapportage houdt in dat werkgevers de werkgebonden kilometers (zowel zakelijke kilometers als woon-werkverkeer) moeten rapporteren. De rapportage wordt onderverdeeld naar soort vervoermiddel, afgelegde kilometers en het brandstoftype. De rapportage over 2024 moet uiterlijk op 30 juni 2025 worden ingediend. De rapportage kan middels een online formulier worden ingediend op de website van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO).

Wet bescherming klokkenluiders
In februari 2023 is de “Wet bescherming klokkenluiders” in werking getreden. De wet heeft de voorgaande “Wet Huis voor klokkenluiders” vervangen en hiermee is de EU-klokkenluidersrichtlijn geïmplementeerd. Vanaf 17 december 2023 geldt de wet voor alle werkgevers met 50 werknemers of meer. De wet geldt zowel in de publieke als de private sector. De wet beschermt melders die een werkrelatie hebben met de organisatie waarover de melding gaat. Naast werknemers kunnen dit bijvoorbeeld ook zzp-ers, stagiairs of uitzendkrachten zijn. Een melding moet gaan over een vermoeden van een misstand. Er zijn twee soorten meldingen, namelijk een inbreuk op een verordening of richtlijn van de EU (Unierecht) en een maatschappelijke misstand.

Een inbreuk op het Unierecht is een handeling of nalatigheid die onrechtmatig is of het doel ondermijnt en schadelijk is voor het algemeen belang. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de volksgezondheid of bescherming van het milieu.

Een maatschappelijke misstand is meestal een situatie die meerdere mensen aangaat, regelmatig voorkomt of ernstige gevolgen kan hebben. Een maatschappelijke misstand heeft een of meer van de volgende kenmerken:
- Er is sprake van overtreding van de wet of op grond van een wettelijke voorschrift opgestelde interne regels vastgesteld door de werkgever;
- Er is gevaar voor de volksgezondheid;
- Er is gevaar voor de veiligheid van personen;
- Er is gevaar voor de aantasting van het milieu;
- Er is gevaar voor het goed functioneren van de organisatie als gevolg van onbehoorlijk handelen of nalaten.

Voor alle situaties geldt dat het maatschappelijk belang in het geding moet zijn.

Een melding kan worden gedaan bij de werkgever of direct bij een bevoegde autoriteit. Dit moet een externe instantie zijn die hiervoor is aangewezen. Een melding kan zowel schriftelijk als mondeling plaatsvinden.
De melder mag niet door de werkgever worden benadeeld omdat hij een melding gedaan heeft. Benadeling kan bijvoorbeeld door middel van ontslag, overplaatsing of het weigeren van een promotie. Deze bescherming geldt ook voor mensen die de melder hebben geholpen bij de melding.

De bescherming bestaat uit een aantal maatregelen:
- Verbod op benadeling met verschuiving van de bewijslast in gerechtelijke procedures;
- Recht op ondersteuningsmaatregelen waaronder volledig onafhankelijke informatie en kosteloze en gemakkelijk toegankelijke adviezen;
- Vrijwaring van procedures (bijvoorbeeld schending van de geheimhoudingsplicht en verboden informatieverwerving);
- Geheimhoudingsverplichtingen in het kader van de melding en de opvolging daarvan voor de identiteit van de melder (en andere betrokkenen);
- Sancties voor degenen die zich schuldig maken aan het tegenwerken van de melder of het onderzoek.

Bijlagen

Bijlage A – SiSa-bijlage

Het is volgens de Nota verwachtingen accountantscontrole 2023 voorgeschreven dat wij de geconstateerde fouten en onzekerheden per regeling rapporteren door middel van onderstaande verplichte tabel. Deze tabel dient door uw gemeente samen met een aantal andere verplicht voorgeschreven verantwoordingsstukken voor 15 juli 2024 elektronisch bij het CBS te worden aangeleverd.

Nummer	Specifieke uitkering	Fout, onzekerheid of formele onrechtmatigheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
A16	Bekostigingsregeling opvang ontheemden Oekraïne			
A18B	Bekostiging eerste opvang ontheemden Oekraïne door Veiligheidsregio's (SiSa tussen medeoverheden)			
B2	Regeling specifieke uitkering gemeentelijke hulp gedupeerden toeslagenproblematiek			
C55	Aanpak energiearmoede			
C56	Regeling huisvesting aandachtsgroepen			
C62	Regeling specifieke uitkering kwijtschelding gemeentelijke belastingen			
C92	Regeling specifieke uitkering Informatiepunten Digitale Overheid			
C94	Regeling houdende regels verstrekking specifieke uitkering aan gemeenten verduurzaming [….] van eigenaars, woonverenigingen en wooncoöperaties			
C97	Regeling huisvesting grote gezinnen vergunninghouders 2023			
C105	Regeling specifieke uitkering startbouwimpuls			
C209	Meerjarige regeling voor huisvesting aandachtsgroepen			

Rechtmatigheidsoordeel specifieke uitkeringen (zoals blijkt uit de controleverklaring):	Goedkeurend
Strekking controleverklaring getrouwheid gehele jaarrekening:	Goedkeurend

Bijlage A – SiSa-bijlage (vervolg)

Het is volgens de Nota verwachtingen accountantscontrole 2023 voorgeschreven dat wij de geconstateerde fouten en onzekerheden per regeling rapporteren door middel van onderstaande verplichte tabel. Deze tabel dient door uw gemeente samen met een aantal andere verplicht voorgeschreven verantwoordingsstukken voor 15 juli 2024 elektronisch bij het CBS te worden aangeleverd.

Nummer	Specifieke uitkering	Fout, onzekerheid of formele onrechtmatigheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
D8	Onderwijsachterstandenbeleid 2023-2026 (OAB)			
D14	Regeling specifieke uitkering inhalen COVID-19 gerelateerde onderwijsvertragingen			
E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaai			
E21	Regeling specifieke uitkering circulaire ambachtscentra 2020-2022			
E44B	Tijdelijke impulsregeling klimaatadaptatie 2021-2027 (SiSa tussen medeoverheden)			
F28	Tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid			
G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2023			
G2A	Gebundeld uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2020			
G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (uitsluitend levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_gemeentedeel 2021			
G3A	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (uitsluitend levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_totaal			
G10	Wet inburgering 2021_ gemeentedeel 2023			
G10A	Wet inburgering_ Totaal 2022			

Rechtmatigheidsoordeel specifieke uitkeringen (zoals blijkt uit de controleverklaring):	Goedkeurend
Strekking controleverklaring getrouwheid gehele jaarrekening:	Goedkeurend

Bijlage A – SiSa-bijlage (vervolg)

Het is volgens de Nota verwachtingen accountantscontrole 2023 voorgeschreven dat wij de geconstateerde fouten en onzekerheden per regeling rapporteren door middel van onderstaande verplichte tabel. Deze tabel dient door uw gemeente samen met een aantal andere verplicht voorgeschreven verantwoordingsstukken voor 15 juli 2024 elektronisch bij het CBS te worden aangeleverd.

Nummer	Specifieke uitkering	Fout, onzekerheid of formele onrechtmatigheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
G12	Kwijtschelden publieke schulden SZW-domein hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire			
G12A	Kwijtschelden publieke schulden SZW-domein hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire_gemeentedeel 2022			
G13	Onderwijsroute 2022 deel gemeente			
G13A	Kwijtschelden publieke schulden Sociale Zaken en Werkgelegenheid-domein hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire_deel openbaar lichaam 2023			
H4	Regeling specifieke uitkering stimulering sport			
H8	Regeling Sportakkoord 2020–2022			
H12	Regeling specifieke uitkering lokale preventieakkoorden of preventieaanpakken			
H25	Regeling Specifieke uitkering ijsbanen en zwembaden (ronde 3)			
H27	Regeling specifieke uitkering domein-overstijgend samenwerken 2023_met centraal persoon			
H30	Specifieke uitkering versterking voor sport en bewegen, gezondheidsbevordering, cultuurparticipatie en de sociale basis 2023-2026			
H31	Regeling specifieke uitkering noodfonds energie amateursportverenigingen			
H32	Regeling specifieke uitkering Meerkosten Energie Openbare Zwembaden			
H35B	Specifieke uitkering IZA-doelen 2023-2026 (SiSa tussen medeoverheden)			

Rechtmatigheidsoordeel specifieke uitkeringen (zoals blijkt uit de controleverklaring):	Goedkeurend
Strekking controleverklaring getrouwheid gehele jaarrekening:	Goedkeurend

Bijlage A – SiSa-bijlage (vervolg - Tozo)

Het is volgens de Nota verwachtingen accountantscontrole 2023 voorgeschreven dat wij de geconstateerde fouten en onzekerheden per regeling rapporteren door middel van onderstaande verplichte tabel. Deze tabel dient door uw gemeente samen met een aantal andere verplicht voorgeschreven verantwoordingsstukken voor 15 juli 2024 elektronisch bij het CBS te worden aangeleverd.

Nummer	Specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
G4	Tozo 1_fundamentele rechtmatigheidseisen			
G4	Tozo 1_belangrijke rechtmatigheidseisen			
G4	Tozo 2			
G4	Tozo 3			
G4	Tozo 4			
G4	Tozo 5			
G4	Kwijtschelding schulden Tozo in het kader van de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire – gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden levensonderhoud in jaar T			
G4	Kwijtschelding schulden Tozo in het kader van de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire – gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden van achterstallige betalingen op kapitaalverstrekking in jaar T			
G4A	Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandige ondernemers (Tozo)_Totalen 2020			

Rechtmatigheidsoordeel specifieke uitkeringen (zoals blijkt uit de controleverklaring):	Goedkeurend
Strekking controleverklaring getrouwheid gehele jaarrekening:	Goedkeurend

Bijlage B – Ongecorrigeerde controleverschillen

De hieronder opgenomen tabel met ongecorrigeerde controleverschillen is verstrekt aan het college en is als bijlage bij de bevestiging bij de jaarrekening gevoegd. Wij hebben de ongecorrigeerde verschillen met het college besproken. Wij zijn van mening dat verschillen zoveel mogelijk door het college moeten worden gecorrigeerd, echter wij kunnen instemmen met de overwegingen van het college om deze verschillen niet te corrigeren, aangezien deze bedragen niet materieel zijn voor het inzicht van de jaarrekening. De geconstateerde fouten en onzekerheden ten aanzien van getrouwheid zijn lager dan de door u vastgestelde controletolerantie van 1% respectievelijk 3% van de totale lasten.

Op dit moment zijn alle door ons geconstateerde controleverschillen doorgevoerd in de finale versie van de jaarrekening.

Aard van de controleverschillen (x € 1.000)	**Getrouwheid**
Niet van toepassing	-
Totaal ongecorrigeerde controleverschillen	-
Effect niet gecorrigeerde controleverschillen voorgaande jaarrekening	-
Totaal	-

Onzekerheden

Aard van de controleverschillen (x € 1.000)	**Getrouwheid**
Niet van toepassing	-
Totaal onzekerheden	-

Bijlage C – Gecorrigeerde controleverschillen

De hieronder opgenomen tabel bevat alle afzonderlijk geïdentificeerde en gecorrigeerde controleverschillen boven de door ons gehanteerde rapporteringstolerantie van € 74.650 en door de gemeente in het traject zelf doorgevoerd.

Fouten

Aard van de controleverschillen (x € 1.000)	**€**
Herrubricering grondexploitaties naar gronden, inclusief pand (effect per ultimo 2023 € 21.675.000, in beginbalans € 2.800.000, geen resultaateffect), inclusief aanpassing toelichting onderhanden werk (raming opbrengsten/kosten)	-
Herrubricering overlopende posities (effect € 6,5 miljoen, geen resultaateffect)	-
Beperkte correcties volgend uit de controle op de SiSa's	(28)
Afrekening Werkplein 2023 (door organisatie zelf gesignaleerd)	228
Totaal gecorrigeerde controleverschillen (enkel met resultaateffect)	200

Bijlage D – Controleaanpak

Controleaanpak en uitvoering
Wij voeren onze controle uit met een mix van systeem- en gegevensgerichte werkzaamheden en een mix van vaste teamleden en ingeschakelde experts. Daarnaast beschikken wij als organisatie over verschillende kwaliteitsborgingsmaatregelen. Dit geheel tezamen leidt tot een kwalitatief goede controle. In ons controleplan en dit verslag is voor elk bijzonder aandachtsgebied in onze controle terug te lezen wat de kernpunten in onze controle zijn geweest die hebben bijgedragen aan de kwaliteit in onze controle. Daarnaast gaan wij in de volgende paragrafen van deze bijlage nog nader in op de samenwerking met de andere accountants en de ingeschakelde experts. Onze controleaanpak is onder andere gericht op het in kaart brengen van de voor de jaarrekening van belang zijnde risico's.

Samenwerking met interne accountantsdienst/andere accountants
Voor de jaarrekening van de gemeente Etten-Leur maken wij gebruik van diverse verbonden partijen/gemeenschappelijke regelingen en uitvoeringsorganisaties. De samenwerking met Flynth Accountants ten aanzien van belastingen en ten aanzien van het Werkplein Hart van West-Brabant is van significant belang in het kader van de jaarrekeningcontrole. Wij hebben bij de accountants een review uitgevoerd op hun werkzaamheden.

Inschakeling van interne / externe deskundigen
Wij hebben in het kader van onze controle geen gebruik gemaakt van de werkzaamheden van interne en/of externe deskundigen.

Verbonden partijen
Ten aanzien van de verbonden partijen van gemeente Etten-Leur hebben wij vastgesteld dat:
- de (significante transacties met) verbonden partijen toereikend zijn toegelicht in de jaarrekening en paragraaf verbonden partijen;
- geen sprake is van indicaties voor ongeautoriseerde significante transacties met verbonden partijen, welke indicaties geven voor fraude;
- geen sprake is van indicaties dat de van toepassing zijnde wet- en regelgeving niet is nageleefd.

Significante uitdagingen/moeilijkheden tijdens de controle
Er zijn geen significante uitdagingen/moeilijkheden geweest tijdens de controle.

Significante schattingsposten
De belangrijkste schattingsposten binnen de jaarrekening van gemeente Etten-Leur betreffen:
- waardering van uw vastgoed en vorderingen;
- waardering van uw grondexploitatie; en
- nauwkeurigheid en volledigheid van de voorzieningen.

Het college van burgemeester en wethouders is verantwoordelijk voor het maken van schattingen bij het opmaken van de jaarrekening. Als accountant van de gemeenteraad beoordelen wij deze door het college gemaakte schattingen. Op basis van de door ons uitgevoerde controlewerkzaamheden concluderen wij dat de gemaakte schattingen door het college aanvaardbaar zijn.

Bijlage E – Onafhankelijkheid

Bevestiging van onze onafhankelijkheid
Op grond van dit verslag zijn wij van mening dat wij in relatie tot uw organisatie, in overeenstemming met de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en artikel 24a van de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), onafhankelijk hebben gefunctioneerd en dat de objectiviteit van onze oordeelsvorming in het afgelopen jaar niet is aangetast.

Kwaliteitsborging
Baker Tilly heeft diverse organisatorische maatregelen getroffen om haar onafhankelijkheid en die van haar medewerkers te waarborgen. Deze maatregelen omvatten onder meer:

- Jaarlijkse bevestiging van onafhankelijkheid door partners, professionals en ondersteunende stafdiensten.
- Cliënt- en opdrachtacceptatieprocedures, waaronder een beoordeling of er sprake is van mogelijk conflicterende diensten.
- In- en extern kwaliteitsonderzoek.
- Twee registeraccountants betrokken bij wettelijke controleopdrachten.
- Reviews door partners die niet betrokken zijn bij de opdracht ter waarborging van een deugdelijk / deskundig oordeel.

Op deze controleopdracht zijn geen specifieke maatregelen getroffen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Schriftelijke bevestigingen
Wij hebben aan het college schriftelijke bevestigingen gevraagd in het kader van onze controle. Deze bevestigingen hebben betrekking op de verantwoordelijkheid van het college voor het opstellen van de jaarrekening, voor het volledig verantwoorden van transacties en voor het aan ons verschaffen van alle relevante informatie.

Wij hebben de schriftelijke bevestigingen van het college verkregen.

Bijlage F – Urenbesteding

Opbouw en inzet controleteam
Het controleteam heeft 911 uren aan de controle besteed. Het verwachte aantal te besteden uren was 650. In de onderstaande tabel zijn deze uren uitgesplitst naar functieniveaus binnen het team.

Overzicht bestede uren	Gepland	Werkelijk	Waarvan SiSa	Waarvan aanvullend
Externe accountant	44	64	16	4
Manager	96	130	24	10
Overige teamleden	510	717	161	46
Totaal	650	911	201	60

Op hoofdlijnen constateren we dat we meer uren hebben besteed dan gepland. De aanvullende werkzaamheden hebben grotendeels betrekking op het feit dat de aanlevering van prestatieleveringen en onderbouwing van de onderhoudsvoorzieningen van onvoldoende kwaliteit was en dat we aanvullende ondersteuning hebben geleverd op de SiSa-bijlagen en bij de spend-analyse. Daarnaast zijn de extra werkzaamheden in het kader van de (reeds eerder ingeschatte) SiSa-controles, opgelegd door het Rijk, omvangrijk.

Contactgegevens

drs. B. (Barry) Smeenk RA
Extern Accountant
b.smeenk@bakertilly.nl

drs. M.P. (Martijn) Wagenaars RA
Senior Manager
m.wagenaars@bakertilly.nl

Kantoorgegevens:
Baker Tilly (Netherlands) N.V.
Bijster 39
4817 HZ BREDA
Postbus 3814
4800 DV BREDA
T: 076 525 00 00